

14. Ifølge DPL § 36 kan den kvinde, der udfører husligt arbejde i eget hjem for mindst én person foruden sig selv, sikre sig ret til dagpenge i fire uger efter barsel. Retten til dagpenge indtræder 10 mdr. efter indgivelse af anmodning om sikring, og dagpengebeløbet udgør for tiden 502 kr. eller 1.004 kr. pr. uge ved betaling af henholdsvis 144 kr. og 288 kr. pr. kvartal.
15. Før 1.1.81 gjaldt der ikke nogen særskilt bestemmelse om ret til graviditetsdagpenge forud for den almindelige orlov. Til gengæld anvendtes reglerne om fravær på grund af sygdom ved graviditetskomplikationer, og der var efter DPL § 23 mulighed for at beregne dagpenge på andet grundlag end indtægt i det foregående år ved væsentligt ændrede indtægtsforhold. Denne mulighed forkastede ankestyrelsen i den konkrete sag med den begrundelse, at kvindens indtægtsforhold kun var forbigående ændret ved hendes ansættelse. I 1980 blev § 33 stk. 5 om fravær før den almindelige orlov indført, og herefter er det *aldrig* tilstrækkeligt, at kvinden opfylder betingelserne for udbetaling af sygedagpenge. Kravene i § 34 skal være opfyldt.
16. Catharina Callemann, Lena Lagercrantz, Ann Petersson og Karin Widerberg: *Kvinnoreformer på männens vilkor*, Lund 1984, s. 88 f. Formålet med bogen er dels at belyse, hvordan de svenske föräldredighetsregler anvendes og opfattes, dels at belyse hvad reglerne betyder for ansættelsespolitikens udformning. Bogen bygger bl.a. på et omfattende interview-materiale, der er tilvejebragt ved interviews af omsorgsarbejdere på et sygehus, industriarbejdere i en kvindeindustri, kontorarbejdere dels i kvindeindustrien dels på en offentlig arbejdsplads og servicearbejdere i et varehus. Der er også inddraget interviews med de personer, der har ansvaret for personale- og ansættelsespolitikken på de enkelte arbejdspladser samt med de faglige ombud. Det er der kommet en meget spændende bog ud af, som hermed anbefales.
17. Samme som note 1, s. 66 f.
18. Kirsten Ketscher: »Legalstrategier i kvinderetten«, i *Kritisk Juss*, nr. 3/4 1984, s. 23 ff.

Forsørgelsesfantasi

Av Marit Halvorsen

Brita, Tone, Karin og jeg satt en tåket søndagskveld rundt Karins kjøkkenbord og snakket om mulige måter å organisere forsørgelse på.¹⁾ Dette tema er tett knyttet til konkrete regler og til komplisert empiri. Det er vanskelig å løsrive seg fra kjente størrelser, slik at visjonene oftere vil fremstå som reformer enn som egentlige utopier. Der vi kan være utopiske, er ved å foreslå regler som vi vet ikke vil bli vedtatt under dagens politiske situasjon. Men forandringer kan godt begynne som en drøm.

Så det jeg skriver nå, er en begynnelse. Ettersom det er jeg som fører pennen, passerer diskusjonen dessuten mitt bevissthetsfilter før den når deg; hadde en av de andre skrevet, ville begynnelsen kanskje ha blitt annerledes.

Vi konsentrerte oss i hovedsak om forsørgelse knyttet til en familielignende størrelse, det reiser nok problemer i første omgang. Utgangspunktene er to:

- Menn og kvinner står i et omfattende dominans- og underordningsforhold til hverandre.
- Mor-barn dyaden er menneskenes grunnleggende og mest stabile sosiale enhet, den alle familieformer i grunnen er organisert rundt.

Det første utgangspunktet vil vi forandre. Det andre vil vi kanskje beholde?

I en pengeøkonomi må alle voksne mennesker ha et minimum av egne penger, nok til å leve alminnelig bra. I et godt samfunn må det være plass til følelsesmessige bindinger og til at folk har omsorg for hverandre. Alle som er i stand til det, må yte noe til fellesskapet for å kunne nyte noe fra fellesskapet. Arbeid kan være alt mulig som andre enn du selv har nytte eller glede av, eller aktiviteter som kan omsettes i penger. Arbeid skal være grunnlag for pengeforsørgelse.

Noe av det som roter til dagens situasjon på forsørgelsesfronten, henger sammen med våre to utgangspunkter.

For det første tjener menn mye mer penger enn kvinner, selv om de arbeider

mindre. (Norsk gjennomsnittsmann arbeider ca. 10 timer mindre pr. uke enn norsk gjennomsnittskvinne, men tjener ca. det dobbelte.) Menn er lenger tid på arbeidsmarkedet pr. dag for høyere timebetaling enn kvinner. De er altså bedre i stand til å pengeforsørge seg selv enn kvinner er, og tilogmed i stand til å bidra til andres pengeforsørgelse. Om kvinner tjener dårlig, tar de sitt monn igjen gjennom naturalforsørgelse - hus- og omsorgsarbeid. Men fordi det foregår utenfor markedet, faller dette arbeidet ut av forsørgelsesbegrepet alle andre steder enn i familieretten (og der er det også på vei ut). Det blir usynlig.

For det andre er det en sammenheng mellom kvinners lave inntekter og deres ansvar for barn og andre omsorgstrengende.

Økonomiske forskjeller er et godt grunnlag for å skape makt-avmaktforhold. Den som tjener mest penger, har gode kort på hånden overfor den som tjener mindre. I forholdet mellom foreldre og barn kan pengenes betydning som maktmiddel komme klart fram. Jeg husker ihvertfall godt at poenget med alle sommerjobbene var å skaffe seg litt økonomisk frihet. Som ung er man prisgitt sin familie, for det er vanskelig å forsørge seg selv på skikkelig vis. Tenke deg så et gjennomsnittlig ekteskap og se hvilke muligheter ektemannen har til å dominere sin lavtlønte kone gjennom penger.

Et hovedpoeng med regler som skal regulere forsørgelse, må være å gjøre voksne mennesker økonomisk uavhengige, slik at de avhengighetsrelasjoner de inngår, baseres på valg og ikke på tvang. Dessuten må de åpne for at mennesker frivillig kan påta seg omsorgsansvar overfor hverandre uten at det må gjøres gratis og på overtid. Det er ingen løsning å opprette institusjoner for enhver side av menneskelivet som forutsetter hjelp og omsorg fra andre.

Å la hvilke gjøremål som i dag befinner seg innenfor og utenfor arbeidsmarkedet, være avgjørende for hvorvidt gjøremålet skal være lønnet eller ikke, er ingen naturgitt nødvendighet. Oppgaver har krysset denne grensen før. Det logiske svar på det beskrevne behov, er å knytte penger til omsorgsarbeidet også der det utføres hjemme. En gjennomsnittlig industriarbeiderlønn som kan tas ut med nedkortet arbeidstid på markedet. Omsorg for meget pleietrengende mennesker gir rett til full dags omsorgslønn. Omsorg for mindre pleietrengende gir rett til omsorgslønn noen timer pr. dag. Barn er meget pleietrengende som små, og klarer seg bedre selv etterhvert. Personer som deler omsorg, kan dele omsorgslønn og ta en time hver, to timer hver. Omsorgslønnen gir selvsagt samme rettigheter som enhver annen lønn.

Det kan selvfølgelig tenkes at omsorgslønnen vil sementere det eksisterende kjønnsrollsmønster. Det er imidlertid fri spekulasjon. Vi vet ikke, og vi har ingen mulighet for å vite, hva en slik reform ville føre til. Men kan noen gi en god grunn for at vi ikke skulle forsøke?

Skatt er baksiden av arbeid. Vårt skattesystem er utformet for den mannlige lønnsarbeider. Det favoriserer de høyere inntekter og de mange fradrags-

poster. De lave inntekter beskattes forholdsmessig høyt. Ektepar sambeskattes. Det betyr at kvinners inntekter rammes særlig hardt. Dessuten øker gjerne skatteevnen med alderen mens de største utgiftene kommer på én gang: Studielån, bolig, småbarn. Hvorfor kunne vi ikke fått et system med livsløpskatt, med mange skatteklasser tilpasset ulike livssituasjoner?

Et problem med lønnsarbeidslivet, er at en må henge på helt til pensjonsalderen. Å ta fri et år og gå på skole, eller reise, eller drive dank, er utenkelig for mange og umulig for de fleste. Hva med å ha rett til å ta ut f.eks. fem år av alderspensjonen før pensjonsalderen mot å arbeide tilsvarende lenger etterpå? En god framtid må være en som gir valgmuligheter.

Disse tre små tankene ble utformet rundt et kjøkkenbord i Oslo, nå slynges de ut i Norden. Mon tro hvor de faller ned, hvem som finner dem og hva de synes om dem?

Da vi gikk hjem, var det blitt fin vinternatt med stjerner og månesigd skarpt skinnende over skaren.

NOTER:

1. Brita M. Gulli, statsviter, Tone Sverdrup, jurist, Karin Widerberg, sosiolog, jeg, jurist. Jeg velger å skrive dette uten flere fotnoter. Vi står selvfølgelig i gjeld til mange vitenskapere. Men idéene er like mye våre som noen andres. Og resten får stå for seg selv.